

De geschiedenis van de Koepelkerk

Eric Bor

Dit jaar bestaat de Koepelkerk (officiële naam: Mariakerk) in Bussum 100 jaar. Vanzelfsprekend besteedt het *Bussums Historisch Tijdschrift* daar aandacht aan, door in het kort de geschiedenis van dit rijksmonument te beschrijven.

Pastoor G.J. van Schaik

Toen de St.-Vituskerk omstreeks 1884 gebouwd werd, telde Bussum ongeveer 3000 inwoners. In 1919 was het aantal inwoners verzesvoudigd. Geen wonder, dat de St.-Vituskerk inmiddels te weinig plaats bood voor alle parochianen die de eredienst wilden bijwonen. De bisschop van Utrecht, monseigneur H. van de Wetering, benoemde daarom de Arnhemse kapelaan G.J. van Schaik tot tweede pastoor van Bussum, met de opdracht een eigen parochie te stichten. (Later zouden nog de Heilig Hartkerk (1931) en de St.-Jozefkerk (1953) volgen.)

Rechts de drie huisjes aan de Brinklaan (destijds bekend als de huisjes van Kaarsgaren) in 1905. Achter deze huisjes zou de nieuwe kerk verrijzen.

De plek

De gemeente Bussum had al jaren een stuk grond aan de Huizerweg tussen de Korte Singel en de Badhuislaan gereserveerd voor de bouw van een nieuwe katholieke kerk, maar deze locatie achtte pastoor

Van Schaik minder geschikt. Hij voelde meer voor een terrein met boomgaarden en groentetuinen dat te koop kwam aan de Brinklaan tussen de Veerstraat en de Eslaan. Dit vooral, omdat deze locatie beter toegankelijk was voor parochianen die uit het Spiegel kwamen. Want waarom zou je kerken op de Huizerweg als je langs de Vituskerk kwam? Dat het terrein aan de kant van de Brinklaan werd afgesloten door een rijtje kleine woningen en heesterbosjes, stoorde hem niet: de heesters konden verwijderd worden en de huisjes hadden zichtbaar hun beste tijd gehad.

Het ontwerp en de bouw

Het moest een grote kerk worden, want Van Schaik verwachtte van de Vituskerk zo'n tweeduizend parochianen mee te krijgen. Voor het ontwerp richtte hij zich tot het architectenkantoor van de familie Cuypers, die ook de Vituskerk ontworpen had. Pierre Cuypers, de beroemde architect die onder andere het Centraal Station en het Rijksmuseum had ontworpen, had het schip van de Vituskerk getekend, dat in 1884 in gebruik werd genomen en zijn zoon Jos ontwierp daarna de toren, die in 1896 voltooid werd. Dezelfde Jos Cuypers maakte nu samen met zijn zoon Pierre het ontwerp voor de nieuwe kerk van pastoor Van Schaik. Zij ontwierpen naar de eisen van de tijd een kerk die niet langer bestond uit een schip met zijbeuken. Jos en Pierre tekenden een Neo-Byzantijns bouwwerk,

bestaande uit een grote vierkante ruimte, overwelfd door een koepel. Omdat de kerk zou worden gewijd aan Onze Lieve Vrouw van Altijddurende Bijstand, zou buiten boven de hoofdingang een Byzantijns icoon in mozaïek komen van Maria en het kind Jezus. In het Maria-altaar zou een kopie komen van een 16de-eeuwse Byzantijnse icoon van Onze Lieve Vrouw van Altijddurende Bijstand.

De boomgaarden en groentetuinen werden in maart 1920 van het terrein verwijderd. Daarna werd een laag van zo'n 70 centimeter zand aangebracht om het terrein te verhogen. Dit was nodig omdat het in een voormalige zandafgraving lag. Op 14 juni legde pastoor Van Hinsbergh van

de Vituskerk de eerste steen. Al spoedig verreezen daarna de muren van het gebouw. Een jaar later, op 25 mei 1921, werd het eerste spant van het koepeldak aangebracht. In augustus 1921 was het houtwerk dat de koepel vormde voltooid.

Ingebruikname en inwijding

Op 19 december 1921 kon de kerk onder leiding van deken P.W.A. Pieck feestelijk in gebruik worden genomen. Door de aankoop van het terrein, het ophogen ervan en het exclusieve ontwerp van de kerk, dat veel vakmanschap van de bouwploeg vereiste, waren de bouwkosten dermate opgelopen dat de bouw van een pastorie werd uitgesteld. De pastoor en zijn twee kapelaans bleven wonen in een van de drie

huisjes die als blokje woningen nog steeds voor de kerk aan de Brinklaan stonden en het kerkplein gedeeltelijk afsloten. Als gevolg van de gestegen bouwkosten vond de inwijding van de kerk door bisschop Van de Wetering pas op 21 oktober 1924 plaats. De pastorie kwam in mei 1925 gereed. Het was een gebouw dat ruimte bood aan vier geestelijken en hun personeel. Niet lang daarna werd het blokje woningen voor het kerkplein verwijderd.

Scholen

In 1924 werd aan de Vossiuslaan een bij de parochie behorende (gemengde) school geopend: de St.-Aloysiusschool. In 1926 werd een bewaarschool (kleuterschool) opgericht, die aanvankelijk in de Aloysiusschool werd ondergebracht. Er werden echter al direct plannen gemaakt voor de bouw van een bewaarschool achter de Mariakerk.

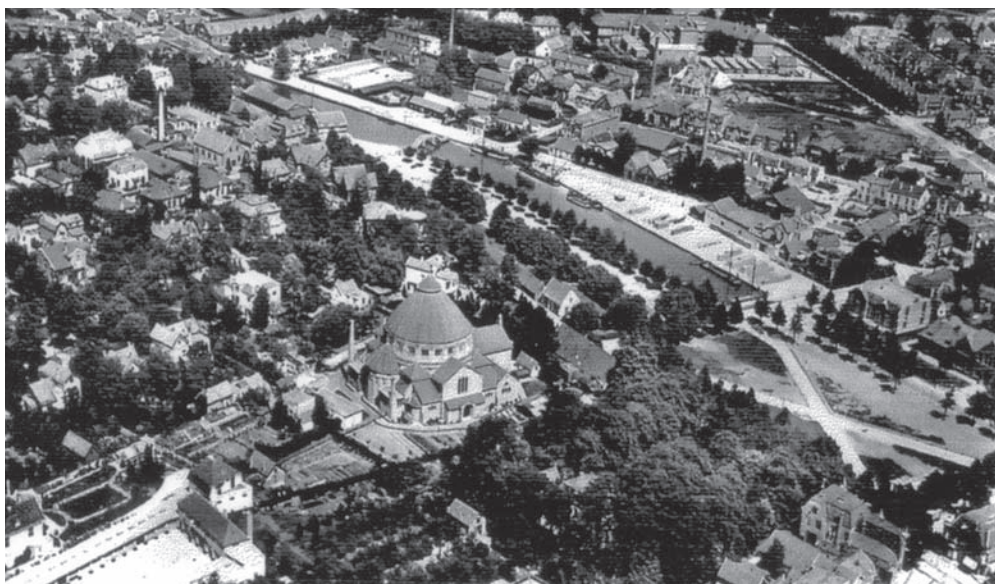
Jos Cuypers

Pierre Cuypers jr.

Het icoon boven de hoofdingang

De dakspanten zitten erop

Opname uit 1924 van de kerk. Goed zichtbaar is ook de haven

Die school werd gewijd aan Sint Theresia en zou reeds in mei 1927 geopend worden. In 1929 verrees op het kerkplein de St.-Agnesschool, die werd ingericht als meisjesschool. Zusters uit het klooster Mariënborg gaven er les. Ze sliepen in een speciaal voor hen gebouwd klooster op de hoek van de Brinklaan en de Esiaan. De Aloysiusschool was vanaf dat moment uitsluitend voor jongens bestemd.

Pastoor Zuidberg

Tweede wereldoorlog

Tijdens de Tweede Wereldoorlog namen de pastoor en de kapelaans deel aan het verzet door in het kerkgebouw een voedsel- en wapendepot in te richten ten behoeve van de illegaliteit. Bovendien mochten jongens en mannen zich er verbergen als er, zoals in de latere oorlogsjaren verscheidene keren gebeurde, razzia's waren waarbij de bezetter alle jongens en mannen oppakte en naar Duitsland transporteerde om hen als arbeidskrachten in de oorlogsindustrie tewerk te stellen.

Er bestaat een fraaie prent die Dick Bouman in de oorlog maakte van priesters van de Mariakerk die van de bezetters voedsel moesten transporteren. Wanneer en

waarom dat gebeurde is helaas onbekend.

Pastoor J.H. Zuidberg

Doordat reumatische aandoeningen hem het werken zo goed als onmogelijk maakten, ging pastoor Van Schaik in 1947 op 68-jarige leeftijd met emeritaat. Hij had zijn parochie goed door de moeilijke oorlogsjaren heen geleid.

Zijn taak werd overgenomen door pastoor J.H. Zuidberg, die weldra een vertrouwde figuur in het Bussumse straatbeeld zou worden op zijn brommertje op weg voor het afleggen van huisbezoeken.

Ter gelegenheid van zijn 25-jarig priesterfeest in 1950 werden in de kerk wandschilderingen aangebracht. In de apsis schilderde de Benedictijner broeder François Mes een voorstelling van Maria-Tenhelopneming met daaronder de 12 apostelen. Boven de biechtstoelen kwamen afbeeldingen die respectievelijk de goede herder, de verloren zoon, Sint Petrus en Maria Magdalena voorstelden.

De jaren zestig

In deze tijd zien we de vernoeming naar heiligen van rooms-katholieke instituties langzaamaan verdwijnen. De Agnesschool en de Aloysiusschool werden in 1965 omgedoopt tot respectievelijk Paus Johannes XXIII-school en John F. Kennedyschool. De democratiseringsgolf uit die jaren gold ook voor de verhoudingen binnen het bestuur van de parochie. Niet langer waren uitsluitend de parochiegeestelijken verantwoordelijk voor het goed functioneren ervan. Er werd een parochieraad opgericht, waarin behalve de pastoor en de kapelaans, ook parochieleden zitting namen. Gezamenlijk werden ze verantwoordelijk voor het coördineren van de bestaande instellingen,

organisaties en groeperingen die onder het pastoraal gezag vielen.

Pastoresteam met Vituskerk, Heilig Hartkerk en Hilversumse Meent

Hoewel pastoor Zuidberg in 1970 met emeritaat ging, bleef hij beschikbaar voor de parochie. Dit hield hij tot kort voor zijn overlijden in 1987 vol. De priesters kregen na zijn vertrek de destijds in talrijke kerken doorgevoerde naam van pastoor in plaats van pastoor of kapelaan. Daarnaast werd de omgang met de parochianen minder formeel, het gebruik van voornamen werd, zoals ook elders in de samenleving, normaal.

De ontkerkelijkijking vanaf de jaren zestig

had ook in Bussum sporen nagelaten; er kwamen niet alleen minder kerkgangers, maar ook minder priesters. Daarom gingen de parochies van de Vituskerk, de Heilig Hartkerk, de Mariakerk en de katholieken uit de Hilversumse Meent samenwerken onder één kerkbestuur met één team van pastors. Voorlopig werd dat vanuit de Vituskerk geleid door pastor Wim Klück.

Op 1 september 1971 fuseerden, als gevolg van het teruglopend aantal leerlingen, de Paus Johannes XXIII-school en John F. Kennedyschool tot rooms-katholieke basisschool De Koepel (Koepelschool). De voormalige John F. Kennedyschool aan de Vossiuslaan werd in 1974 definitief gesloten.

Mariakerk centrumkerk

Pastor-teamleider Klück werd in 1980 opgevolgd door pastor Piet de Reus. In 1982 viel het besluit om de Vituskerk en de Heilig Hartkerk te sluiten en kreeg de Koepelkerk de functie van centrumkerk. De kerk werd officieel omgedoopt in Mariakerk. De Jozefkerk aan de Ceintuurbaan, op de hoek met de Laarderweg, bleef daarnaast als rooms-katholieke kerk functioneren.

*François Mes
aan het werk*

Pastor W. Klück

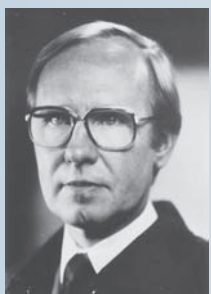
**De kerk met
de pastorie**

Pastor Piet de Reus

De kostbaarheden uit de gesloten kerken verhuisden naar de Mariakerk.

Pastor De Reus werd in 1984 benoemd als deken van Hilversum. Zijn functie als teamleider werd toen waargenomen door pastor Herman Helsloot. Per 1 januari 1987 waren er in Bussum nog maar drie pastors. Naast Helsloot van de Mariakerk waren dat pastor Lou le Jeune van de Jozefkerk en pastor Bert van Kooten, die beurtelings in beide kerken, maar vooral in de Hilversumse Meent actief was. Dit betekende dat leken veel werk moesten overnemen en dat er vieringen vervielen: niet alleen in beide kerken maar ook in Antoniushove, Mariënborg en in de Hilversumse Meent.

Pastor Ad Fritschy

Pastor Ad Fritschy

In 1987 werd de Mariakerk op de provinciale monumentenlijst geplaatst. In augustus van dat jaar bracht de benoeming van de nieuwe pastor-teamleider Ad Fritschy verlichting. Samen met pastor Baptiste Tuin, die in 1988 aantrad, pastor Riet Nagelhout, die in 1990 kwam, en andere pastors, bracht hij een levendige parochie teweeg waarin volop ruimte was voor vernieuwing en de eigen inbreng van een groot aantal parochianen in de werkgroepen. Drie parochianen volgden vanuit de parochie een studie om in vieringen voor te kunnen gaan en daarmee de pastors te ontlasten.

Pastor Nico Smit

Fusies

In 1993 fuseerden de Mariaschool, de Fatima-Jozefschool en de Koepelschool tot de Vitusschool, die achter de Vituskerk een nieuw schoolgebouw betrok. De laatste directeur van de Koepelschool, Martien Dijkgraaf, werd directeur van de nieuwe school.

Uit een enquête onder de Bussumse parochianen bleek in 1996 dat de overgrote meerderheid ervoor voelde dat de parochies van de Jozefkerk en de Mariakerk zouden integreren tot één katholieke

Bussumse kerk. Ook het bisdom Haarlem was daar voorstander van. De praktijk bleek evenwel weerbarstig: de Jozefkerk voelde er weinig voor zijn zelfstandigheid op te geven, ook al werden de pastors met de Mariakerk gedeeld. In 1997 benoemde bisschop Bomers toch 'tijdelijk' een nieuwe pastor voor de Jozefkerk, waardoor de Jozefparochie weer met eigen pastors aan de slag kon.

Pastor Nico Smit

In januari 2001 had het bisdom nog geen opvolger voor pastor-teamleider Ad Fritschy, die op 27 mei 2001 zijn 40-jarig priesterjubileum zou vieren en meteen met emeritaat zou gaan. Te elfder ure vond het parochiebestuur in april een opvolger in de persoon van diaken Nico Smit. Hij kon tot pastor-teamleider worden benoemd omdat Fritschy bereid was als priester-op-aftand te fungeren. Smit zou de functie per 1 september aanvaarden en Fritschy zou tot die datum in functie blijven. Een maand voordat Fritschy zijn priesterjubileum zou vieren, werd hij het slachtoffer van een roofoverval, die hij ternauwernood zou overleven.

Nico Smit had, toen hij als pastor-teamleider aantrad, pastor Riet Nagelhout als collega. Ook Ad Fritschy bleef nog vele jaren als voorganger actief. Toen Nagelhout na ruim een jaar met pensioen ging, kreeg Smit op initiatief van het parochiebestuur ondersteuning van enkele betrokken parochianen, die ook voorgingen in vieringen.

Lekenvoorgangers

In 2010 ontstond verschil van inzicht tussen Nico Smit en het parochiebestuur over de inzet van lekenvrijwilligers. Dit leidde ertoe dat Smit in 2011 afscheid nam van de Mariaparochie. Vanaf zijn vertrek was er in de Mariakerk geen vaste priester meer en kwamen bijna alle parochietaken in handen van leken. Gelukkig maar dat er veel vrijwilligers waren!

Pastor Baptiste Tuin

Pastor Riet Nagelhout

Om toch eucharistievieringen mogelijk te maken, deed het parochiebestuur met succes een beroep op teruggekeerde missionarissen, priesters uit naburige plaatsen en gepensioneerde pastors. Met name de pastors Koot, Koenen en De Gooijer gingen regelmatig voor. Daarnaast werden er ook vieringen verzorgd door leken.

Steinmeyer-orgel

Op 30 september 2012 werd het in 1923 door de firma Steinmeyer in Beieren gebouwde orgel uit de Hilversumse Clemenskerk in gebruik genomen door dezelfde John Scott uit Londen, die in 1986 in Hilversum het eerste concert na

de restauratie van het orgel had verzorgd. Op zaterdag 6 oktober 2012 liet parochiaan en oudmuzikspecialist Ton Koopman het 'lang verbeide Steinmeyerorgel in twee Bachwerken stralen, spuiten, blazen en dreunen', zoals recensent Tjako Fennema het in *De Gooi- en Eemlander* van twee dagen later uitdrukte. Talrijke concerten volgden sindsdien.

Parochie van de Heilige Drie-eenheid

In 2012 ontstond een personele unie; de Mariakerk, de Jozefkerk en de Vituskerk in Naarden kregen gezamenlijk één bestuur, waardoor de kerken efficiënter administratief bestuurd konden worden. Per 1 januari

Steinmeyer-orgel (foto Maria Arisz)

Pastoor Carlos Fabril

2015 fuseerden de drie parochies tot de Parochie van de Heilige Drie-eenheid. De Mariakerk werd als Eucharistisch Centrum aangewezen. Dit houdt in dat in de kerk op zondagen alleen eucharistievieringen zijn toegestaan en dat er daarnaast geen ander-soortige vieringen (zoals gebedsvieringen, geleid door leken) mogen plaatsvinden.

De Braziliaanse priester Carlos Fabril, die in 2008 Michi Costa was opgevolgd als pastoor van de Vituskerk in Naarden en de parochies in Blaricum en Huizen, werd door de bisschop nu tevens benoemd als pastoor van de door de fusie ontstane nieuwe parochie. Hij werkte samen met de kapelaans Maciej Sendeki uit Polen en Andrea Geria uit Italië, die in de pastorie in Blaricum woonden. Na enkele jaren van goede en vruchtbare samenwerking werden laatstgenoemden in 2019 en 2022 naar parochies elders in het bisdom Haarlem overgeplaatst en opgevolgd door

de kapelaans Mikel Palić uit Kroatië en Javier Acuña.

Pastoor Fabril werd in zijn werk ook bijgestaan door emeritus pastoor Michi Costa, die tot kort voor zijn ziekte en overlijden in 2023, geregeld voorging in zowel de Vituskerk in Naarden als in de Mariakerk. Met dit team heeft pastoor Fabril eraan gewerkt om een bloeiende parochiegemeenschap te creëren voor parochianen van alle leeftijden, terwijl ook de eigen identiteit van de kerken herkenbaar bleef. Per 1 oktober jongstleden werd pastoor Fabril benoemd tot pastoor en deken in Purmerend. Hij werd per die datum opgevolgd door pastoor Sandor Koppers, die tot dan toe pastoor was in Almere.

De schoongemaakte koepel met het nieuwe verlichtingssysteem (foto Vincent Veen)

Bron

Eric Bor 'De geschiedenis van de Mariakerk', in: *Honderd jaar Mariakerk. Kerk van Onze Lieve Vrouw van Altijd-durende Bijstand* (2024)

